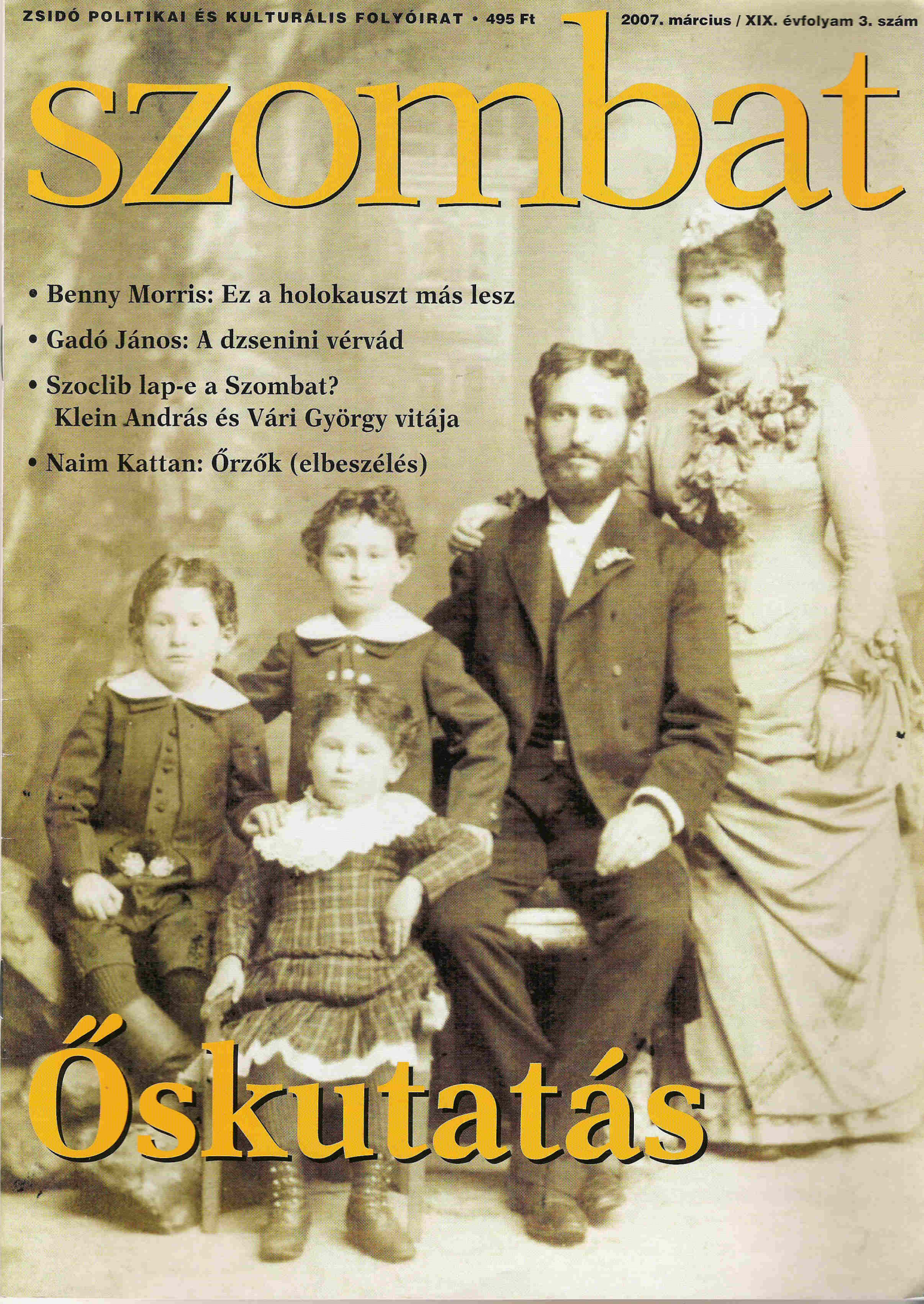

Szombat

- Benny Morris: Ez a holokausztt más lesz
- Gadó János: A dzsenini vérvád
- Szoclib lap-e a Szombat?
Klein András és Vári György vitája
- Naim Kattan: Őrzők (elbeszélés)

Őskutatás

Őskutatás

– Halló, jó napot kívánok, egy lehetséges távoli rokona megbízásából keresem Önt. Ugye unokaöccse annak a Klein Mózesnek, akinek a felesége annak idején... Talán e cikk olvasói között is vannak, akik kaptak már meglepődve – váratlanul – hasonló telefonhívást. Bizonyára volt, akit talán sosem látott, távol élő unokatestvérrel, vagy rég elfeledett rokokkal hozott össze így a sors, vagyis a családfakutató. Még olyan szerencsések is vannak, akiknek esetleg váratlan örökség pottyant így az ölébe, míg másoknak szomorú, vagy éppen kellemetlen családi titkok szakadtak a nyakukba a múltból.

„Amikor a saját családfámat kutattam, és a világ másik végén felhívtam valakit, hogy talán rokonok vagyunk (én addigra már biztos voltam benne), egyszer megtörtént, hogy az illető azt mondta, hagyjam békén, őt ez nem érdekli. Pedig a többség nagyon kedves, még ha meg is lepődnek, amikor ilyen ügyben telefonálunk, vagy éppen becsöngetünk valahová” – mesélt tapasztalatairól Koltai András, aki Kinpán Gabriellával együtt működteti a Jewishroots nevű családfakutató céget. „Egyszer Zsámbokon, Gödöllő közelében kutattunk, s a zsidó temetőt keresve, megállítottuk az első szembejövőt, s akkor ez az ember meg tudta mutatni azt is, hogy hol lakott a család, akiket kerestünk („A Straussok voltak itt az egyedüli zsidók”), s megtaláltunk a temető sarkában három

Krausz Károly és családja, 1886, Budapest (A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár tulajdona)

igen romos sírt, sőt még élő rokonnal is találkoztunk.”

A családfakutató bizalmas dolog – állítják egyhangúlag a szakemberek –, s nem csak kitartás, gyakorlat, türelem, jó és kreatív memória, de em-

pátia és nem utolsósorban óriási tapintat is szükséges a sikerhez. Van olyan szakember, aki a titoktartást olyannyira komolyan veszi, hogy még név nélkül sem szívesen mesélt a korábban kutatott esetekről. Ez érthető is, hiszen sokszor családi tragédiák, öngyilkosságok, törvényen kívüli gyerekek kerülnek elő, derülnek ki a kutatás során: „Volt egy család három gyerekkel, ahol az anya halála után az apa bánatában kifeledt a hóba, hogy tüdőgyulladást kapjon, s a felesége után haljon. Mivel a feleség zsidó volt, az apai nagyszülők nem akarták felnevelni az unokákat, ezért kettőjüket az anya rokonaihoz küldték, ám a harmadikat letagadták, s árvaházba dugták. Aztán néhány évvel később az apai nagymama a halálos ágyán bevallotta, hogy mit tett, s az anyai ági rokonok ekkor a harmadik gyereket is megkeresték. Vannak vicces történetek is: egy családban, ahol az 1850-es években élt úkapáról mindenki úgy tudta, hogy Írországból származott el, és a csinos magyar lányok miatt házasodott ide, több generációval később kiderült, hogy az illető sosem járt Írországból, beregszászi zsidó családból származott. Ráadásul a felesége mellett néhány faluval arrébb volt egy élettársa is, akitől szintén születtek gyerekei. Később, a feleség halála után ezt az asszonyt is elvette, s még vagy nyolc gyerekük született” – mesélte Kinpán Gabriella.

A Magyarországon működő zsidó családfakutatók elsősorban külföldi ügyfelektől kapnak megbízást. Az Amerikából, Izraelből, de akár Törökországból érkező felkérések mögött legtöbbször a magyar származású, de már külföldön született utódok kíváncsisága áll, akik sokszor élő rokont remélnek találni. Van olyan is, hogy egy „gazdátlan” amerikai örökséghez segítenek a magyar családfakutatók – sikerdíjért – örököszt találni. „Minden megbízás sajátos, egyszer például egy amerikai ortodox fiú keresett meg minket egy igen zavaros történettel – mesélte Kinpán Gabriella –, két nevet adott meg, hogy vagy így hívták a rokonait, vagy úgy. Aztán három telefonhívásból kiderült, hogy a mamája – aki eléggé vallásos

volt – letagadta a fiának, hogy az egykori férje nem volt zsidó, és kitálalt egy történetet. Közben kiderült, hogy az apa rokonai, egy végtelenül egyszerű család itt, Magyarországon már régóta kereste a fiút, még írtak is neki egy lapot karácsonyra, de a fiú, miután megköszönte a segítségünket, nem akart többé hallani ezekről a rokonokról.”

Magyarország uniós csatlakozása óta különösen sok az izraeli megkeresés a magyar állampolgárság megszerzése reményében, állítják a családfakutatók. Bár ehhez a magyarországi születést igazoló anyakönyvi kivonat nem elegendő, s a gyerekkorukban innen elkerültekről – hacsak iskolai papírjaik nincsenek meg – nehéz bizonyítani, hogy „életvitelszerűen” az országban éltek, mesél a megbízások másik típusáról a „civilben” közgazdászként dolgozó Koltai András.

A kutatók többsége saját családfája után nyomozva került kapcsolatba a genealógiával. Kárpótlási ügy miatt kezdte kutatni családját múltját Bürg Judit is: „Be kellett adnunk a papírokat az elhunyt hozzátartozók után. Lágert járt édesanyám Auschwitzban elhunyt anyjáról úgy tudtuk, hogy

Gyöngyöspatajon született, de ott erről semmilyen dokumentumot nem találtunk. Anyám, szegény, teljesen magába roskadt, hogy akkor most hol született az ő anyukája, hogy nem tud róla egy csomó mindent. Ezután én megpróbáltam utánajárni, s kiderült, hogy mivel a dédapám intező volt különböző uradalmi birtokokon, ezért rengeteg helyen megfordult a nyolcgyerekes család, s kiderült, hogy a nagymamám egy Gyöngyös közeli pusztában született. Aztán megnéztem a nagyapám iratait is, és így tovább...”

Egészen véletlenül kezdett foglalkozni családfakutatással Kiss József, amikor húsz évvel ezelőtt, egyetemistaként a könyvtárban, a kikért orvosi hetilap helyett egy zempléni ortodox újságot kapott a kezébe. S ha már kihozták, elkezdte olvasni, s mivel ő is arról a környékről származott, érdekesnek találta. Elkezdte gyűjteni az adatokat a helyi zsidó családokról, és saját elmondása szerint három-négy év alatt „beledolgozta” magát a családfakutatásba. Megtanulta, hogy mit és hol lehet kutatni, melyik forrás mennyit ér, melyik adat megbízható, s melyik az, amit csak óvatosan lehet kezelni.

Az elmúlt 15-20 évben nagyon megnőtt az érdeklődés a Magyar Országos Levéltárban tárolt, 1895 előtti felekezeti anyakönyvek, összeírások adatai iránt. Az intézményben megforduló napi 50-70 kutató kétharmada családfát kutat vagy magánemberként, vagy a témával foglalkozó 8-10 cég képviselőjében – tájékoztatta a *Szombatot* Berkes József, a levéltár főlevéltáros-genealógusa. A mormon egyház által 1959 és 1964 között mikrofilmre vitt anyagok olvasásához esetenként várakozni is kell az óbudai épületben. Az interneten is elérhető katalógusban való sikeres kereséshez legalább a keresett személy születési helyének és vallásának ismerete szükséges. Az izraelita családok kutatása a legnehezebb, véli Berkes József, részben mert nagyon mozgékony, sokszor lakhelyet változtató rétegről volt szó. Előfordult, hogy a nagyszülő mondjuk Fiumében, a fia Kassán, s az unoka Pesten született. Az egykori monarchia területén élő családok történetét kutatóknak esetenként több mint tíz országból kellene információt beszerezniük. Megnehezíti a kutatást a gyakori – hazafiasságból, bizonyos pozíció betöltése miatti szükségből, illetve különösen a második világháború előtt és alatt félelemből tett – név- és vallásváltoztatások. „Aki 200-250 évvel ezelőttig vissza tud vezetni egy zsidó családfát, az már nagyon sikeres kutatónak számít” – összegezte tapasztalatait a szakember.

A szilágysomlyói Hauser család az 1800-as évek végén

Magyarországon a 19. század végétől kötelező a polgári anyakönyvezés (bár ezt az ortodox zsidók nem vették túl komolyan), de már 1850-től kötelező volt a zsidó családok felekezeti anyakönyvezése. Voltak régi hitközségek, mint például Lovasbényben, ahol már az 1700-as évektől rendszeresen vezették az anyakönyvet, bár az anya nevét ezek nem jegyezték. Korábban is voltak úgynevezett körülmételési könyvek (a gyermek és az apa nevét tüntették fel héber betűkkel, jiddisül).^{*} Ugyanakkor a születési anyakönyvi kivonat sem mindig teljesen megbízható, hangsúlyozta Kiss József: „bár a polgári anyakönyvek a szülők korát is jegyezték, ám ezt sokszor hallás után, esetleg egy szomszéd „bemondása”

nyomán írták be, így aztán egy-egy személyre vonatkozóan három-négy különböző születési dátum is előkerülhet”. „Az anyakönyvi adat az, ami biztos” – véli Bürg Judit, ám ő is hozzátéveszi, hogy nagyon sok a névváltozat a helyesírási és kiejtési eltérések, hibák miatt: így lesz a 19. század elején még Deuchtként jegyzett családból először Deicht, majd Teicht. „A Monarchia izraelita lakosai németül intézték hivatalos ügyeiket, magyarul beszéltek szomszédaikkal, jiddisül beszéltek maguk között és héberül imádkoztak. Ezért aztán ezen nyelvek mindegyike előfordul az anyakönyvekben” – írja a www.jewishroots.hu, míg Bürg Judit arra hívta fel a figyelmet, hogy a neveknek nem a hivatalos változata szerepel az anyakönyvekben. „A Lina utalhat Karolinára vagy Paulinára, míg a Róza, Rozália például Száli néven, az Eszter Nettiként szerepel az iratokban. „Előfordult olyan is, hogy valakit Nettiként anyakönyveztek, Johanna-

ként ment férjhez, és Annaként szerepelt a halotti dokumentumban. Ilyenkor a születési év viszonylag pontos ismerete és a szülők neve segít beazonosítani az illetőt.”

A családfakutatás egyszer tengeri papírmunka, máskor izgalmas nyomozás: „Van, hogy négykézláb mászva keresünk egy sírkövet valamelyik elhanyagolt temetőben” – mesélte Kinpán Gabriella. „Hasznosak az egykori gyászjelentések is: az elhunytat gyászolók listája plusz adatot jelent a családról, s a korabeli újságok tudósításai pedig a keresett család életkörülményeiről is árulkodnak – legalábbis a módosabbak esetében, bár ez nagyban függött attól, hogy mennyire volt liberális az adott sajtótermék” – ismertette a több tízezer gyászjelentésből álló gyűjteménnyel bíró Kiss József, aki a használható források között említi a katonaköteles fiatalok adatait tartalmazó „állítási lajstromokat” is.

A levéltári kutatásoknál az időbeli

Schillinger Olga és Anna, 1910-es évek, Szeged (Magángyűjtemény)

korlátozások jelentenek nehézséget: a születési dokumentumok 90 év, a házassági anyakönyvek 60 év, a halotti anyakönyvek pedig 30 év eltelte után kutathatók, bár ez alól felmentést lehet szerezni. A levéltári dolgozók jóindulatától is nagyban függnek a családfakutatók – állítják egyöntetűen a szakemberek. Amikor például egy mikrofilmtekercsen együtt szere-

pel a kutatható és a korlátozás alá eső időszak, akkor előfordul, hogy egy az egyben megtagadják annak kiadását. Ugyanakkor jó tapasztalatokról is beszámolnak: „van olyan vidéki levéltár, ahol még a függönyöket is kimossák, ha tudják, hogy kutatni megyünk” – mesélte Kinpán Gabriella.

A különböző célú összeírások, népszámlálások is forrásul szolgálnak a családfakutatókhoz (s ez utóbbiak a vagyoni helyzetről is tájékoztatást adtak), bár az adatokat ellenőrizni kell, mert soknemzetiségű ország lévén, az összeírók nem feltétlenül beszélték a megkérdezettek nyelvét,

„így sokszor zagyvaságot is leírtak” – int óvatosságra Bürg Judit, aki hivatkozott az 1848 előtti adóösszeírásokra is. Az első ilyen fennmaradt dokumentumok 1725-ből valók, s a türelmi adó miatt összeírt zsidók héber nevét latinul, gót betűkkel tüntetik fel: Isacus Moises, Jacobus Abraham stb.

Az interneten elérhető források is óriási segítséget nyújtanak a profi és az amatőr családfakutatóknak egyaránt: www.jewishgen.org, www.oroklet.hu, a holokauszt áldozatairól a www.yadvashem.org, az Amerikába kivándoroltakról a www.ellisland.org.

A gyakorlott kutatóknak természetesen a fentiekén kívül megvannak a bejáratott útjaik a keresett információ megszerzésére, de ennek részleteit szakmai titokként kezelik. A családfakutatók ára tízezertől több százezer forintig terjedhet, attól függően, hogy egyetlen nevet vagy fényképet, vagy éppen egy egész családfát rendel meg az ügyfél. A megrendelő, hangsúlyozzák a kutatók, nem a talált eredményért, hanem a ráfordított munkáért fizet.

Horn Gabriella

* A Monarchia területén élő zsidó családokat a 18. század végén II. József rendeletben kötelezte a német családnevek felvételére.

Hirdetésszervezőt keresünk

Jutalékos rendszerben dolgozó, gyakorlatlalt rendelkező hirdetésszervezőt keres a Szombat szerkesztősége.

Jelentkezés fényképes önéletrajzzal az info@szombat.org e-mail címen.